

RANA INTERVENCIJA ZA DECU SA OŠTEĆENJEM VIDA
Vesna Vučinić
Marija Anđelković

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
IZDAVAČKI CENTAR – ICF

Vesna Vučinić
Marija Anđelković

RANA INTERVENCIJA ZA DECU SA
OŠTEĆENJEM VIDA

Beograd, 2021.

EDICIJA: MONOGRAFIJE I RADOVI

RANA INTERVENCIJA ZA DECU SA OŠTEĆENJEM VIDA

Prof. dr Vesna Vučinić

Doc. dr Marija Anđelković

Izdavač

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
Izdavački centar (ICF)

Za izdavača

Prof. dr Snežana Nikolić, dekan

Glavni i odgovorni urednik

Prof. dr Branka Jablan

Recenzenti

Prof. dr Branka Jablan, redovni profesor

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Prof. dr Špela Golubović, redovni profesor

Univerzitet u Novom Sadu – Medicinski fakultet

Prof. dr Jasna Maksimović, vanredni profesor

Univerzitet u Kragujevcu – Pedagoški fakultet u Užicu

Lektura i korektura

Ana Remetić

Dizajn korica

Mr Boris Petrović

Kompjuterska obrada teksta

Biljana Krasić

Štampa:

Planeta print, Beograd

Tiraž: 200

ISBN 978-86-6203-148-8

© Autor zadržava sva prava. Nijedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovano, niti smešten u sistem za pretraživanje ili transmitovanje u bilo kom obliku, elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način, bez prethodne pismene dozvole autora i izdavača.

Nastavno-naučno veće Univerziteta u Beogradu – Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju donelo je Odluku br. 3/9 od 8. 3. 2008. godine o pokretanju edicije: Monografije i radovi.

Nastavno-naučno veće Univerziteta u Beogradu – Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, na sednici održanoj 17. 6. 2021. godine, Odlukom br. 3/69 od 25. 6. 2021. godine usvojilo je recenzije rukopisa monografije „Rana intervencija za decu sa oštećenjem vida” autorki prof. dr Vesne Vučinić i doc. dr Marije Anđelković.

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije učestvovalo je u sufinansiranju izdavanja ove monografije (Ugovor – evidencioni broj 451-03-1098/2021-14 od 08. 09. 2021. godine).

SADRŽAJ

UVOD.....	11
RANA INTERVENCIJA – OPŠTA RAZMATRANJA.....	13
RANA INTERVENCIJA – DEFINICIJE.....	13
Ključni činioci rane intervencije.....	16
Konceptualni okvir i pristupi u ranoj intervenciji	18
Pristup usmeren na stručnjake	20
Tehnokratsko-funkcionalistički ili koterapeutski pristup	21
Pristup usmeren na porodicu.....	22
Pristup usmeren na porodicu – barijere.....	27
Prevazilaženje barijera	28
Transdisciplinarni pristup.....	30
Cilj i zadaci rane intervencije	35
Cilj rane intervencije	35
Zadaci rane intervencije.....	37
Osnovni zahtevi i principi rane intervencije.....	39
Zahtevi rane intervencije	39
Principi organizacije sistema rane intervencije	41
Principi realizacije programa rane intervencije.....	43
Princip pružanja usluga u prirodnom okruženju i kontekstu dnevnih rutina	43
Princip ranog otkrivanja smetnje u razvoju i uključivanja u programe ili princip blagovremenosti	48
Princip naučnosti i zasnovanosti na dokazima.....	50
Kontinuirano zalaganje za kvalitetnije pružanje usluga.....	52
Oslanjanje na prioritete i jake strane deteta i porodice.....	53
Roditelj/staratelj je član tima	54
Princip normalizacije	55
Princip interdisciplinarnosti/transdisciplinarnosti.....	56
Princip celovitosti i integriteta.....	58
Rana intervencija i tradicionalni model rada sa decom	59
Rana intervencija – standardi	60
Ciljna grupa.....	62
Organizacija i upravljanje	62
Zaposleni u centru za ranu intervenciju – stručni tim	63

Prostor i oprema	64
Dokumentacija	65
Dostupnost službi i informacija i njihovim uslugama	65
Prvi kontakt i ulazak u proces rane intervencije.....	66
Procena.....	67
Kreiranje individualnog programa rada	68
Individualni plan usluga porodici	69
Realizacija individualnog programa intervencije	71
Izlazak iz programa – tranzicija.....	72
Evaluacija/Samovrednovanje	73
Rana intervencija i modeli ometenosti	76
Organizacija rane intervencije – primeri dobre prakse.....	78
Preduslovi za formiranje i razvoj sistema rane intervencije	81
Edukacija stručnjaka	82
Edukacija stručnjaka, ključni činiooci.....	84
Edukacija stručnjaka, primeri dobre prakse.....	86
Zašto je važno pružanje usluga u prirodnom okruženju?	88
Programi podrške za dete.....	89
Programi podrške za dete sa oštećenjem vida	92
Karakteristike efikasne podrške	94
Kriterijumi za procenu efikasnosti i evaluaciju programa rane intervencije	96
Rana intervencija, iskustva roditelja u procesu saradnje sa stručnjacima ...	98
Saradnja roditelja sa stručnjacima – iskustva iz Srbije	103
Procena zadovoljstva roditelja uslugama rane intervencije	104
Tim za ranu intervenciju	109
Kompetencije i zadaci članova tima	109
Tiflogolog – obaveze u timu	111
Peripatolog – obaveze u timu	112
Preklapanje uloga i usluge	113
Vrste timova.....	114
Timski rad i ishodi intervencije	117
Tim oko deteta.....	118
Koristi od rane intervencije.....	119
Opšti pozitivni ishodi	120
Pozitivni ishodi rane intervencije za porodicu.....	120
Pozitivni ishodi rane intervencije za dete.....	122
Pozitivni ishodi rane intervencije za društvo.....	123
LITERATURA	125

RANA INTERVENCIJA I KOMPONENTE PORODIČNOG FUNKCIONISANJA	139
Saradnja sa roditeljima u ranoj intervenciji	145
Edukacija roditelja i programi podrške	146
Edukacija roditelja	146
Zašto je važan rad sa porodicom i šta treba savetovati roditeljima?	149
Programi podrške/usluga za roditelje	154
Kreiranje programa podrške porodici – neformalni razgovor	156
Kreiranje programa podrške porodici – porodična dinamika	158
Kreiranje programa podrške porodici – upitnici	160
Kreiranje programa podrške porodici – samoefikasnost roditelja	163
Programi podrške za roditelje i druge odrasle osobe koje brinu o detetu	166
Komunikacija sa roditeljima dece sa smetnjama u razvoju.....	168
Poruke roditeljima dece sa smetnjama u razvoju i njihova prava.....	170
„Prava” roditelja.....	172
RODITELJ I DECE SA OŠTEĆENJEM VIDA.....	175
Prihvatanje novonastale situacije	175
Stadijumi prilagođavanja.....	176
Suočavanje roditelja dece sa oštećenjem vida sa stresom i rana intervencija	182
Interakcija majka-dete sa oštećenjem vida	185
Interakcija majka-prevremeno rođeno dete.....	189
Kako roditelji dece sa ometenošću vide novonastalu situaciju ili zašto rana intervencija?.....	195
Podrška porodici deteta sa oštećenjem vida.....	198
Saradnja sa roditeljima, edukacija i trening	199
Rana intervencija – iskustvo roditelja dece sa oštećenjem vida.....	202
Informisanje porodice – saopštavanje vesti o dijagnozi ili riziku za oštećenje vida	205
Komunikacija sa porodicom	206
Dete sa oštećenjem vida – poruke roditeljima	207
LITERATURA	212
KOMPONENTE RANE INTERVENCIJE ZA DECU SA OŠTEĆENJEM VIDA	223
Oštećenje vida, riziko faktori i posledice	223
Stanja vida i oboljenja očiju koja zahtevaju uključivanje u ranu intervenciju	230
Medicinske intervencije u periodu ranog razvoja	232
Uticao oštećenja vida na socijalni razvoj	233

Procena razvoja dece sa smetnjama u razvoju	237
Procena za potrebe rane intervencije	238
Procena razvoja dece sa oštećenjem vida	241
Principi procene.....	244
Instrumenti procene	245
Evaluacija procene	253
Značaj skrininga i rane dijagnostike oštećenja vida.....	256
Organizacija skrininga – osnovna pitanja i zahtevi	258
Značaj procene vida u ranom uzrastu.....	260
Procena vida i vizuelnih funkcija za potrebe rane intervencije – korišćenje MKF-a.....	262
Procena funkcionalnog vida	270
Procena vizuelnog funkcionisanja na osnovu posmatranja.....	271
Tretman funkcionalnog vida, prvi koraci	274
Razvoj vizuelno-perceptivnih veština kod dece sa oštećenjem vida.....	275
Modifikacija sredinskih faktora	276
Vizuelna stimulacija i vizuelni trening.....	279
Tehnike vizuelne stimulacije.....	280
Razvoj i stimulacija vida kod dece od rođenja do tri godine	281
Razvoj i stimulacija vida do osme nedelje života.....	281
Razvoj i stimulacija vida od trećeg do četvrtog meseca života.....	281
Razvoj i stimulacija vida od četvrtog do osmog meseca	285
Razvoj i stimulacija vida od 8 do 12 meseci	291
Razvoj i stimulacija vida od 12 do 18 meseci	296
Razvoj i stimulacija vida od 18 do 24 meseca.....	301
Razvoj i stimulacija vida od 24 do 36 meseca	306
Vizuelna stimulacija/trening – kratkoročni ciljevi	307
Intervencije u području razvoja govora i komunikacije	313
Intervencije u domenu kognitivnog razvoja.....	320
Podsticanje kognitivnog razvoja, pristupi, okruženje, igrovni materijal	324
Podsticanje kognitivnog razvoja – pristupi	324
Podsticanje kognitivnog razvoja – okruženje	325
Podsticanje kognitivnog razvoja – karakteristike igrovnog materijala...326	
Aktivnosti za stimulaciju kognitivnog razvoja	326
Intervencije u domenu motoričkog razvoja.....	329
Uloga vida u razvoju motoričkih sposobnosti	329
Podsticanje razvoja motorike u kontekstu dnevnih rutina	334
Organizovanje aktivnosti za razvoj motorike – primeri	336

Orijentacija i pokretljivost – značaj	339
Edukacija roditelja kao deo treninga za usvajanje veština orijentacije i pokretljivosti.....	342
Obuka za samostalno kretanje i orijentaciju u prostoru slepe dece predškolskog uzrasta – dileme	343
Roditelj – prvi učitelj za orijentaciju u prostoru dece predškolskog uzrasta	348
Orijentacija i kretanje uz pomoć štapa – prednosti iz perspektive roditelja	349
Tretman auditivnog i taktilno-kinestetskog opažanja	351
LITERATURA	355
INDEKS POJMOVA	371
INDEKS IMENA.....	375

UVOD

Do devedesetih godina prošlog veka rana intervencija organizovana je po modelu pedagoško-psihološke i socijalne pomoći, u kome je profilaksa sekundarnih smetnji u razvoju imala primat u odnosu na tretman i prilagođavanje sredinskih uslova potrebama dece. Poslednjih godina, ranu intervenciju karakteriše značajan napredak na konceptualnom, teorijskom i praktičnom planu. Uključuje interdisciplinarni set metoda i tehnika, usmerenih na sprečavanje ili ublažavanje fizičkih, kognitivnih i emocionalnih smetnji u razvoju, uz postepeno uvođenje pristupa usmerenog na porodicu.

Blagovremeno registrovanje bioloških i/ili socijalnih faktora rizika za nastanak smetnje u razvoju ili poremećaja u ponašanju i pružanje podrške porodici i detetu najvažniji je zadatak rane intervencije. Programi rane intervencije utemeljeni su na znanju iz različitih naučnih disciplina, imaju značajnu ulogu u radu sa decom, roditeljima i širom socijalnom sredinom. Svrha programa je stručna pomoć porodicama, koju pružaju stručnjaci koji poznaju razvoj dece i razumeju efekte oštećenja i sredinskih riziko faktora na rani razvoj. Zahvaljujući programima rane intervencije, roditelji uče kako da izađu u susret potrebama deteta sa smetnjama u razvoju, dete stiče samostalnost u obavljanju svakodnevnih i drugih aktivnosti, usvaja socijalne i ostale adaptivne veštine.

Rana intervencija značajna je karika u području obrazovanja i obrazovnoj politici države, jer integriše teorijsko-metodološke pristupe, strategije i programe iz tri sektora, zdravstvenog, obrazovnog i socijalnog, ugrađuje ih u programe rada kojima se obezbeđuju uslovi za optimalan razvoj svakog deteta. Najkorisnija je onda kada su pružaoci usluga osposobljeni da prepoznaju jedinstvene potrebe porodice i deteta, i većinu aktivnosti sprovode u takozvanom ekološkom okruženju, odnosno u kontekstu svakodnevnih aktivnosti u kući ili predškolskoj ustanovi.